

The Cognitive Revolution and the Transformation of Governance Paradigms: Reconsidering the Role of Cognition in Political Power

Matin Anjomrooz¹, Mohammad Khezri²

¹ Department of Political Science, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran. anjomrooz@iau.ac.ir
<https://orcid.org/0000-0003-3083-1916>

² PhD student in Political Science, Public Policy, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. <https://orcid.org/0009-0005-2342-3975>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Article type: Research paper	This theoretical and fundamental study examines the profound transformation of political power resulting from the cognitive revolution through a systematic literature review and thematic analysis. In recent decades, advances in neuroscience, cognitive psychology, behavioral economics, and digital technologies have transformed human cognition from an individual process into a strategic infrastructure of political power. This transformation has shifted certain paradigms of governance from institutional-structural models toward cognition-centered approaches. The primary objective of the study is to conceptualize the emerging paradigm of cognitive governance and to analyze the role of cognition in redefining the concepts of power, legitimacy, inequality, and the role of the state. Methodologically, the research combines a systematic review of the literature published between 1970 and 2024 with a theoretical thematic analysis of 128 key sources. The findings indicate the emergence of “cognitive power” as the capacity to shape and regulate architectures of attention, cognitive load, emotions, and collective expectations. The study further demonstrates that a new dimension, termed “cognitive legitimacy,” has been added to the traditional concept of political legitimacy; “cognitive inequality” has emerged as a novel socio-political divide; and one of the state's evolving functions has become that of a “regulator of collective cognition.” These developments underscore the necessity of establishing institutions such as cognitive regulatory bodies, strengthening cognitive literacy, and ensuring cognitive justice. The study concludes that without recognizing and adapting to this paradigmatic shift, the sustainability of democracy, social cohesion, and the effectiveness of governance systems in the age of artificial intelligence and digital platforms will be seriously jeopardized. By offering an interdisciplinary conceptual framework, this research provides a foundation for future empirical studies and policy initiatives in the field of cognitive governance.
Received: December 22, 2025	
Revised: February 21, 2026	
Accepted: March 23, 2026	
Published: March 28, 2026	
Keywords: Cognitive Revolution, Cognitive Governance, Cognitive Power, Cognitive Justice, Cognitive Legitimacy	
QR Code	

¹ Department of Political Science, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.
anjomrooz@iau.ac.ir <https://orcid.org/0000-0003-3083-1916>

² PhD student in Political Science, Public Policy, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. <https://orcid.org/0009-0005-2342-3975>

Introduction

In recent decades, human societies have witnessed a profound transformation in the nature of political power. Where control over material resources, legal institutions, and physical coercion once formed the core of governance, the cognitive architecture of citizens; attention, memory, emotions, biases, and collective mental predictions; has now become the strategic infrastructure of power. This shift, termed the “cognitive revolution” or “cognitive turn” in governance, stems from the convergence of advances in neuroscience, cognitive psychology, behavioral economics, artificial intelligence, and digital platforms. Human cognition has evolved from an individual psychological process into a critical political infrastructure, fundamentally altering governance paradigms from institutional-structural models to cognition-centric ones. Traditional theories of power (Weber, Dahl) and legitimacy (Habermas, Weber), which emphasized institutions, economic structures, or coercion, are increasingly insufficient without understanding the cognitive mechanisms of political actors, including bounded rationality (Simon, 1957), systematic biases (Tversky & Kahneman, 1974), and motivated reasoning (Lodge & Taber, 2013). Digital environments have amplified these dynamics, fostering cognitive polarization, rapid spread of misinformation, and algorithmic persuasion (Sunstein, 2017; Zuboff, 2019). This study addresses the theoretical gap by providing a comprehensive paradigmatic framework for the cognitive transformation of governance.

Research Objective

The main objective of this fundamental-theoretical study is to conceptualize the new paradigm of cognitive governance and demonstrate how the cognitive revolution drives the transition from institutional-structural to cognition-centric governance paradigms. Specific aims include: (1) formulating the concept of “cognitive power” as the capacity to regulate collective attention architecture, cognitive load, emotions, and predictions; (2) redefining political legitimacy by adding a “cognitive legitimacy” layer; (3) analyzing “cognitive inequality” as a new socio-political divide; and (4) reconceptualizing the state’s role as a “collective cognition regulator.”

Research Method

This research employs a combination of systematic literature review and theoretical thematic analysis. Sources were searched from 1970 to December 2024 across international databases (Web of Science, Scopus, PubMed, PsycINFO, JSTOR, etc.) and Persian databases. Boolean keywords were used in both English and Persian. After screening, 128 high-quality sources (116 English, 12 Persian) were selected for in-depth analysis based on PRISMA guidelines. Data analysis was conducted using MAXQDA software for initial coding followed by Braun and Clarke’s (2021) six-phase thematic analysis, resulting in 20 sub-themes and five major themes. Validity was ensured through theoretical sampling, source triangulation, and inter-coder reliability.

Report of Findings

The findings reveal a multi-layered paradigmatic shift. At the micro level, political decision-making is dominated by bounded rationality, cognitive biases, and emotion-driven processing, intensified by digital filter bubbles and information overload. At the meso level, “cognitive power” emerges with four key dimensions: attention-shaping, choice architecture, emotional engineering, and predictive power. These dimensions enable actors to influence pre-decisional cognitive processes rather than merely persuade through traditional means. At the macro level, the state is transforming into a “collective cognition regulator,” necessitating new institutions such as cognitive regulatory bodies. A new layer of “cognitive legitimacy” is added to political legitimacy, requiring transparency and fairness in cognitive environments. Finally, “cognitive inequality” constitutes a novel structural divide rooted in differential access to cognitive literacy, quality information, and neural capacities, exacerbating existing inequalities and undermining democratic participation.

Conclusion

The cognitive revolution has repositioned cognition as the central battlefield of political power in the twenty-first century. Without embracing this paradigmatic shift and implementing corresponding

مطالعات سیاسی و رسانه‌ای

ایران معاصر

CONTEMPORARY IRANIAN
POLITICAL & MEDIA STUDIES

دوره ۱، شماره ۱، بهار ۱۴۰۵

موسسه علمی پژوهشی اندیشه‌ها
andishevaghaleh

institutions—such as independent cognitive regulators, lifelong cognitive literacy programs, and cognitive justice policies—the stability of democracy, social cohesion, and governance effectiveness will be severely jeopardized. This study contributes a novel interdisciplinary framework to the “cognitive turn in governance” literature, integrating insights from neuroscience, political psychology, digital studies, and governance theory. It calls for future empirical, comparative, and policy-oriented research to ensure that cognitive technologies serve human dignity and democratic resilience rather than undermine them. The transition from the “art of decision-making” to the “art of enabling free, informed, and just decision-making” defines the central challenge of contemporary governance.

Keywords: Cognitive Revolution, Cognitive Governance, Cognitive Power, Cognitive Justice, Cognitive Legitimacy

¹ Department of Political Science, Faculty of Humanities, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran.
anjomrooz@iau.ac.ir <https://orcid.org/0000-0003-3083-1916>

² PhD student in Political Science, Public Policy, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. <https://orcid.org/0009-0005-2342-3975>

انقلاب شناختی و تحول پارادایم‌های حکمرانی: بازاندیشی در نقش شناخت در قدرت سیاسی

متین انجم‌روز^۱، محمد خضری^۲

^۱ گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

^۲ دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی گرایش سیاستگذاری عمومی، دانشکده، حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
این پژوهش بنیادی-نظری با بهره‌گیری از روش مرور نظام‌مند ادبیات و تحلیل مضمون نظری، به بررسی تحول عمیق قدرت سیاسی در نتیجه انقلاب شناختی می‌پردازد. در دهه‌های اخیر، پیشرفت‌های علوم اعصاب، روان‌شناسی شناختی، اقتصاد رفتاری و فناوری‌های دیجیتال باعث شده است که شناخت انسانی از یک فرآیند فردی به زیرساخت راهبردی قدرت سیاسی تبدیل شود. این تحول، برخی پارادایم‌های حکمرانی را از مدل‌های نهادی-ساختاری به مدل‌های شناخت‌محور تغییر داده است.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی
هدف اصلی پژوهش، صورت‌بندی پارادایم جدید حکمرانی شناختی و تحلیل نقش شناخت در بازتعریف مفاهیم قدرت، مشروعیت، نابرابری و نقش دولت است. روش پژوهش ترکیبی از مرور نظام‌مند ادبیات (۱۹۷۰-۲۰۲۴) و تحلیل مضمون نظری بر روی ۱۲۸ منبع کلیدی بوده است.	تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱
یافته‌ها حاکی از ظهور «قدرت شناختی» به مثابه توانایی تنظیم معماری توجه، بار شناختی، هیجان‌ها و پیش‌بینی‌های جمعی است. همچنین، لایه جدیدی به نام «مشروعیت شناختی» به مفهوم مشروعیت سیاسی افزوده شده، «نابرابری شناختی» به عنوان شکاف نوین اجتماعی-سیاسی شناسایی شده و یکی از نقش‌های دولت به «تنظیم‌گر شناخت جمعی» تحول یافته است. این تغییرات، ضرورت ایجاد نهادهایی مانند رگولاتوری شناختی، تقویت سواد شناختی و تضمین عدالت شناختی را برجسته می‌سازد.	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۰۲
	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۱/۰۳
	تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۸
	صص: ۱-۲۱
	واژگان کلیدی: انقلاب شناختی، حکمرانی شناختی، قدرت شناختی، عدالت شناختی، مشروعیت شناختی.

QR Code

^۱ گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران. anjomrooz@iau.ac.ir <https://orcid.org/0000-0003-3083-1916>

^۲ دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی گرایش سیاستگذاری عمومی، دانشکده، حقوق، الهیات و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. <https://orcid.org/0009-0005-2342-3975>

مقدمه

در دهه اخیر، جوامع انسانی شاهد تحولی عمیق در ماهیت قدرت سیاسی بوده‌اند. جایی که پیش‌تر کنترل بر منابع مادی، نهادهای حقوقی و ابزارهای سرکوب فیزیکی محور اصلی حکمرانی به شمار می‌رفت، اکنون معماری شناختی شهروندان؛ یعنی توجه، حافظه، هیجان‌ها، سوگیری‌ها و پیش‌بینی‌های ذهنی جمعی؛ به زیرساخت راهبردی قدرت تبدیل شده است. این تحول، که می‌توان آن را «چرخش شناختی» یا «انقلاب شناختی» در حوزه حکمرانی نامید، ریشه در هم‌گرایی پیشرفت‌های علوم اعصاب، روان‌شناسی شناختی، اقتصاد رفتاری، هوش مصنوعی و پلتفرم‌های دیجیتال دارد. این پژوهش بنیادی-نظری با هدف صورت‌بندی پارادایم جدید حکمرانی شناختی، استدلال می‌کند که شناخت انسانی دیگر صرفاً یک فرآیند فردی نیست، بلکه به یک زیرساخت سیاسی تبدیل شده که پارادایم‌های حکمرانی را از مدل‌های نهادی-ساختاری به مدل‌های شناخت‌محور دگرگون می‌سازد.

ریشه‌های این چرخش به گذار از رفتارگرایی به علوم شناختی در دهه ۱۹۵۰ بازمی‌گردد (Miller, 1956; Neisser, 1967). با این حال، مرحله کنونی بسیار عمیق‌تر است. پیشرفت‌هایی مانند تصویربرداری عصبی، مدل‌های پردازش پیش‌بینی‌گر (predictive processing)، الگوریتم‌های یادگیری ماشینی و اقتصاد توجه، امکان مداخله مستقیم در فرآیندهای شناختی شهروندان را فراهم کرده‌اند (Kahneman, 2011; Thaler & Sunstein, 2008; Zuboff, 2019). بازیگران سیاسی؛ از دولت‌ها و احزاب تا شرکت‌های فناوری بزرگ؛ اکنون قادرند توجه جمعی را هدایت کنند، بار شناختی را تنظیم نمایند، هیجان‌های سیاسی را مهندسی کنند و حتی رفتارهای آینده را پیش‌بینی و جهت‌دهی نمایند (Tufekci, 2014; Crawford, 2021).

در سنت کلاسیک علوم سیاسی، مفاهیمی همچون قدرت (وبر، دال)، مشروعیت (وبر، هابرماس) و مشارکت عمدتاً از منظر نهادها، ساختارهای اقتصادی یا روابط اجبار توضیح داده می‌شدند. اما چرخش شناختی نشان می‌دهد که بدون فهم سازوکارهای شناختی کنشگران؛ از جمله محدودیت‌های پردازش اطلاعات (Simon, 1957)، سوگیری‌های سیستماتیک (Tversky & Kahneman, 1974) و پردازش انگیزه‌محور (Lodge & Taber, 2013)؛ تحلیل قدرت ناقص خواهد ماند. تصمیم‌گیری سیاسی بیشتر هیجان‌محور و پیش‌بینی‌گراانه است تا عقلانی محض (Greene, 2013; Bechara, 2003). محیط‌های دیجیتال نیز این سوگیری‌ها را تشدید کرده و پدیده‌هایی مانند قطبی‌سازی شناختی، انتشار سریع اطلاعات غلط و مهندسی اقناع را به نرم جدید سیاست تبدیل کرده‌اند (Sunstein, 2017; Benkler et al., 2018).

این تغییرات، مفهوم حکمرانی را نیازمند بازتعریف اساسی کرده است. الگوهای سنتی حکمرانی بر فرض عقلانیت محدود اما نسبتاً پایدار شهروندان و بی‌طرفی نسبی اطلاعات استوار بودند. در مقابل، حکمرانی شناختی بر این پیش‌فرض بنا شده که دولت‌ها و نهادهای عمومی باید فعالانه محیط‌های شناختی را مدیریت کنند: کاهش بار شناختی تصمیم‌گیری، اصلاح سوگیری‌ها، طراحی معماری انتخاب عادلانه و حفاظت از خودمختاری شناختی شهروندان در برابر دستکاری‌های الگوریتمی (Cairney, 2021; Marvan & Havlík, 2021).

با وجود گسترش ادبیات میان‌رشته‌ای در حوزه‌های روان‌شناسی سیاسی، علوم اعصاب تصمیم‌گیری، مطالعات پلتفرم و حکمرانی رفتاری، همچنان شکاف نظری مهمی وجود دارد. بیشتر پژوهش‌ها یا بر سطح خرد (رفتار رأی‌دهندگان و سوگیری‌ها) تمرکز

دارند یا بر جنبه‌های تکنیکی (الگوریتم‌ها و اقتصاد توجه). تحلیل کلان و پارادایمی از اینکه چگونه انقلاب شناختی بنیان‌های قدرت، مشروعیت، مشارکت و نقش دولت را دگرگون می‌سازد، کمتر صورت‌بندی شده است. پرسش اصلی پژوهش حاضر این است: انقلاب شناختی چگونه موجب انتقال از پارادایم‌های نهادی-ساختاری حکمرانی به پارادایم‌های شناخت‌محور می‌شود؟ برای پاسخ به این پرسش، اهداف زیر دنبال می‌شود. نخست؛ صورت‌بندی مفهومی «قدرت شناختی» به عنوان ظرفیت تنظیم معماری توجه، بار شناختی، هیجان‌ها و پیش‌بینی‌های جمعی. دوم؛ بازتعریف مشروعیت سیاسی با افزودن لایه «مشروعیت شناختی». سوم؛ تحلیل «نابرابری شناختی» به عنوان شکاف نوین اجتماعی-سیاسی. و چهارم؛ بازاندیشی در نقش دولت به مثابه «تنظیم‌گر شناخت جمعی».

ضرورت این پژوهش در آن است که بدون پذیرش این تغییر پارادایمی و ایجاد نهادهای متناسب؛ مانند رگولاتوری شناختی، برنامه‌های تقویت سواد شناختی و تضمین عدالت شناختی؛ پایداری دموکراسی، انسجام اجتماعی و کارآمدی نظام‌های حکمرانی در عصر هوش مصنوعی و پلتفرم‌های دیجیتال به طور جدی تهدید خواهد شد. این مقاله با رویکردی میان‌رشته‌ای و با تکیه بر مرور نظام‌مند ادبیات و تحلیل مضمون نظری، تلاش می‌کند چارچوبی مفهومی نوین ارائه دهد که بتواند تحول منطقی قدرت در قرن بیست‌ویکم را تبیین کند.

برای درک فوریت این مسأله، کافی است به نمونه‌های عینی نگاه کنیم: کمپین برگزیت در سال ۲۰۱۶ با بهره‌گیری از داده‌های روان‌نگاری میلیون‌ها کاربر فیسبوک، پیام‌های هیجانی مبتنی بر ترس از مهاجرت را به‌صورت هدفمند به گروه‌های جمعیتی خاص ارسال کرد و نتیجه همپرسی را به نفع خروج از اتحادیه اروپا تغییر داد (Cadwalladr, 2018). در انتخابات ریاست‌جمهوری آمریکا در سال ۲۰۲۰، الگوریتم‌های تیک‌تاک با اولویت‌دهی به محتوای قطبی‌ساز، توجه عمومی را از بحث‌های سیاستی به درام‌های هویتی منحرف کردند و نرخ مشارکت رأی‌دهندگان جوان را به شکلی بی‌سابقه تحت تأثیر قرار دادند (Newton, 2024). این نمونه‌ها نشان می‌دهند که مداخله در شناخت جمعی دیگر یک سناریوی آینده نیست، بلکه واقعیت روزمره سیاست معاصر است.

پیشینه پژوهش

بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که پیوند میان شناخت، رفتار سیاسی و حکمرانی یکی از پویاترین حوزه‌های میان‌رشته‌ای در دهه‌های اخیر بوده است. این تحول را می‌توان نتیجه هم‌گرایی سه جریان عمده دانست: پیشرفت علوم شناختی از مدل‌های ساده پردازش اطلاعات به رویکردهای پیش‌بینی‌گر و هیجان‌محور؛ گسترش مطالعات سیاسی در زمینه تصمیم‌گیری، قطبی‌سازی و رفتار رأی‌دهندگان؛ و ظهور فناوری‌های دیجیتال، اقتصاد توجه و الگوریتم‌های یادگیری ماشینی. با وجود این پیشرفت‌ها، هنوز چارچوب جامع و پارادایمی که تحول «انقلاب شناختی» را در سطح حکمرانی کلان تبیین کند، کمتر توسعه یافته است. ریشه‌های نظری این حوزه به کارهای هربرت سایمون بازمی‌گردد. سایمون با معرفی مفهوم «عقلانیت محدود»^۱ نشان داد که تصمیم‌گیری انسان‌ها، از جمله تصمیم‌گیری سیاسی، نه بر پایه محاسبه کامل عقلانی، بلکه تحت تأثیر محدودیت‌های پردازش اطلاعات، جستجوی رضایت‌بخش^۲ و میان‌برهای ذهنی صورت می‌گیرد (Simon, 1957). این دیدگاه گسست مهمی از الگوی عقلانیت ابزاری کلاسیک ایجاد کرد و زمینه را برای ورود روان‌شناسی شناختی به علوم سیاسی فراهم آورد.

^۱ Bounded Rationality

^۲ satisficing

در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، تمرکز بر مدل‌های پردازش اطلاعات، توجه، حافظه و ساختارهای طبقه‌بندی ذهنی بود (Neisser, 1967; Broadbent, 1971). سپس، تورسکی و کانمن با معرفی هیوریستیک‌ها^۱ و سوگیری‌های شناختی (Tversky & Kahneman, 1974) تحولی بنیادین ایجاد کردند. آن‌ها نشان دادند که دآوری سیاسی اغلب محصول خطاهای سیستماتیک است تا تحلیل منطقی. این چارچوب بعدها در مطالعات رفتار رأی‌دهندگان، افکار عمومی و قطبی‌سازی توسعه یافت (Kahneman, 2011; Haidt, 2018).

نظریه‌های بعدی بر جنبه انگیزشی پردازش اطلاعات تأکید کردند. لوج و تبیر (Lodge & Taber, 2013) استدلال کردند که پردازش اطلاعات سیاسی اساساً انگیزه‌محور است و شهروندان اطلاعات را بر اساس هویت‌های پیشین و سوگیری‌های تأییدی تفسیر می‌کنند. این دیدگاه با یافته‌های علوم اعصاب هم‌خوانی دارد؛ جایی که سیستم‌های پاداش و هیجانی (مانند آمیگدال) نقش کلیدی در قضاوت سیاسی ایفا می‌کنند (Greene, 2013; Bechara et al., 2003; Falk & Scholz, 2018).

از منظر نظریه‌های کلاسیک قدرت و مشروعیت، این جریان‌ها چالش‌های جدی ایجاد کرده‌اند. ویر مشروعیت را بر پایه سه نوع سستی، کاریزماتیک و قانونی-عقلانی تعریف کرد، اما چرخش شناختی لایه‌ای جدید؛ «مشروعیت شناختی»؛ را مطرح می‌سازد که بر شفافیت و عدالت در فرآیندهای ادراکی شهروندان استوار است. فوکو قدرت را در قالب انضباط و کنترل بدن‌ها و گفتمان‌ها می‌دید (Foucault, 1977). اما امروز قدرت بیشتر در کنترل «معماری ذهنی» و مسیرهای پیش‌بینی ناخودآگاه عمل می‌کند. هابرماس نیز با تأکید بر گفتگوی عقلانی، کمتر به محدودیت‌های شناختی و دستکاری هیجانی توجه داشت.

از دهه ۲۰۱۰ به بعد، ظهور پلتفرم‌های دیجیتال، کلان‌داده و هوش مصنوعی این پیوند را دگرگون کرد. زوبوف در «سرمایه‌داری نظارتی» (Zuboff, 2019) توضیح می‌دهد که شرکت‌های فناوری از داده‌های رفتاری و هیجانی برای طراحی معماری اقناع و جهت‌دهی انتخاب‌ها استفاده می‌کنند. تافکچی (Tufekci, 2014) و بنکлер و همکاران (Benkler et al., 2018) نشان داده‌اند که الگوریتم‌ها نه تنها جریان اطلاعات را شکل می‌دهند، بلکه ادراک سیاسی، توجه و الگوهای مشارکت را نیز مهندسی می‌کنند. اقتصاد توجه (Wu, 2016; Simon, 1971) توجه را به منبع کمیاب تبدیل کرده و سیاست را به عرصه رقابت بر سر «توجه جمعی» بدل کرده است.

در حوزه حکمرانی، مفهوم «حکمرانی شناختی»^۲ و «حکمرانی الگوریتمی»^۳ به سرعت گسترش یافته است. کرنی (Cairney, 2021) تأکید می‌کند که دولت‌ها باید محیط‌های شناختی را مدیریت کنند: کاهش بار شناختی، اصلاح سوگیری‌ها و طراحی فضاهای تصمیم‌گیری سازگار با ظرفیت‌های انسانی. پژوهش‌های اخیر نیز بر «دولت به مثابه پردازشگر اطلاعات» تمرکز کرده‌اند (Jones & Baumgartner, 2005) و نشان می‌دهند که دولت‌ها مانند شهروندان با محدودیت‌های توجهی مواجه‌اند.

در حوزه امنیت، ادبیات «جنگ شناختی»^۴ ابعاد جدیدی افزوده است. گزارش‌های ناتو و پژوهشگرانی مانند بولت (Bolt, 2025) تأکید دارند که تهدیدهای معاصر مستقیماً سازوکارهای شناختی شهروندان را هدف قرار می‌دهند: دستکاری ادراک، تولید بی‌ثباتی هیجانی و مهندسی قطبی‌سازی. پژوهش‌های جدید (۲۰۲۳-۲۰۲۶) نیز بر «مشروعیت

^۱ heuristics

^۲ Cognitive Governance

^۳ Algorithmic Governance

^۴ Cognitive Warfare

الگوریتمی» (Grimmelikhuijsen, 2022; Palese, 2026) و چالش‌های مشروعیت معرفتی/مشروعیت شناخت شناختی^۱ در عصر هوش مصنوعی تمرکز کرده‌اند.

نابرابری شناختی نیز به عنوان شکاف نوین مورد توجه قرار گرفته است. فریکر (Fricker, 2007) با مفهوم «ناعدالتی معرفتی»^۲ پایه را گذاشت و پژوهش‌های اخیر (Guess & Munger, 2023; Roozenbeek et al., 2023) نشان می‌دهند که شهروندان با سواد شناختی و دسترسی نابرابر به اطلاعات تمیز، بیشتر در معرض اطلاعات نادرست/جعلی و دستکاری قرار می‌گیرند. این نابرابری به «طبقه‌بندی شناختی» منجر شده و مشارکت سیاسی را نامتوازن می‌کند (Bryson, 2018; Frith & Frith, 2010).

جدول ۱. خلاصه ادبیات کلیدی

محدودیت اصلی	سطح تحلیل	مفهوم کلیدی	نویسنده/سال
عدم توجه به مقیاس دیجیتال	خرد (تصمیم‌گیری فردی)	عقلانیت محدود	Simon (1957)
کمتر به ساختار قدرت	خرد-میانه	سوگیری‌های شناختی	Kahneman (2011)
کمتر بر حکمرانی دولتی	کلان (پلتفرم‌ها)	سرمایه‌داری نظارتی	Zuboff (2019)
فاقد چارچوب پارادایمی جامع	میانه-کلان	حکمرانی شناختی	Cairney (2021)
تمرکز تکنیکی	امنیت کلان	جنگ شناختی	Bolt (2025)
نوظهور و نیاز به ستنز	کلان (هوش مصنوعی)	حقیقت مصنوعی و حکمرانی معرفتی	Palese (2026)

علی‌رغم غنای این ادبیات (جدول ۱)، شکاف‌های مهمی باقی مانده است. بیشتر مطالعات بر سطح خرد (رفتار فردی) یا تکنیکی (الگوریتم‌ها) متمرکزند و تحلیل پارادایمی از تحول حکمرانی کمتر دیده می‌شود. تعامل انتقادی با نظریه‌های کلاسیک قدرت (فوکو، بوردیو) و مشروعیت (وبر، هابرماس) ناکافی است. علاوه بر این، با وجود پژوهش‌های جدید درباره مشروعیت الگوریتمی و حکمرانی شناختی (Tamb, 2026; Hafner-Burton et al., 2013)، هنوز چارچوبی واحد که شناخت را به عنوان «زیرساخت قدرت سیاسی» صورت‌بندی کند، وجود ندارد.

پژوهش حاضر تلاش می‌کند این شکاف را پر کند. با تلفیق یافته‌های علوم اعصاب، روان‌شناسی سیاسی، مطالعات دیجیتال و نظریه حکمرانی، چارچوبی پارادایمی ارائه می‌دهد که «قدرت شناختی» را به عنوان مفهوم محوری معرفی می‌کند. این چارچوب نه تنها تحول از پارادایم نهادی-ساختاری به شناخت‌محور را توضیح می‌دهد، بلکه مفاهیم «مشروعیت شناختی»، «نابرابری شناختی» و «دولت تنظیم‌گر شناخت» را توسعه می‌بخشد. بدین ترتیب، مقاله سهم نظری جدیدی به ادبیات «چرخش شناختی در حکمرانی» ارائه می‌کند و زمینه‌ای برای پژوهش‌های تجربی و سیاستی آینده فراهم می‌سازد.

¹ Epistemic Legitimacy² Epistemic Injustice

این سنتز نشان می‌دهد که انقلاب شناختی دیگر یک پدیده حاشیه‌ای نیست، بلکه دگرگونی بنیادین در منطق قدرت سیاسی در قرن بیست و یکم است.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع بنیادی-نظری است و هدف اصلی آن صورت‌بندی یک چارچوب پارادایمی جدید برای فهم تحول حکمرانی از مدل‌های نهادی-ساختاری به مدل‌های شناخت‌محور است. با توجه به ماهیت میان‌رشته‌ای، مفهومی و نوظهور موضوع، از ترکیب دو روش «مرور نظام‌مند ادبیات»^۱ و «تحلیل مضمون نظری»^۲ استفاده شد. این رویکرد امکان سنتز عمیق و ساختاریافته یافته‌های رشته‌های مختلف؛ شامل علوم اعصاب، روان‌شناسی شناختی، اقتصاد رفتاری، مطالعات دیجیتال، علوم سیاسی و حکمرانی؛ را فراهم می‌کند (George & Bennett, 2005; Braun & Clarke, 2021).

جستجوی منابع در بازه زمانی ۱۹۷۰ تا دسامبر ۲۰۲۴ در پایگاه‌های داده بین‌المللی^۳ صورت گرفته است. کلیدواژه‌های جستجو به دو زبان انگلیسی و فارسی با استفاده از عملگرهای بولین طراحی شدند (جدول ۲).

جدول ۲. کلیدواژه‌های جستجوی به کار رفته در مرور نظام‌مند

رشته اصلی	کلیدواژه‌های انگلیسی	کلیدواژه‌های فارسی
علوم شناختی و سیاست	"cognitive revolution", "cognitive turn", "political neuroscience"	انقلاب شناختی، چرخش شناختی
حکمرانی و قدرت	"cognitive governance", "cognitive legitimacy", "cognitive justice"	حکمرانی شناختی، مشروعیت شناختی
اقتصاد توجه و الگوریتم	"attention economy", "algorithmic governance", "platform governance"	اقتصاد توجه، حکمرانی الگوریتمی
سیاست‌گذاری رفتاری	"nudge", "choice architecture", "behavioral public policy"	انتخاب، مهندسی سیاست‌گذاری رفتاری
جنگ شناختی	"cognitive warfare", "information warfare"	جنگ شناختی، عملیات شناختی
سوگیری و تصمیم‌گیری	"cognitive bias", "predictive processing", politics	سوگیری شناختی، پردازش پیش‌بینی‌گر

در مرحله اولیه، ۱۴۸۷ رکورد شناسایی شد. پس از حذف ۳۹۲ مورد تکراری با استفاده از نرم‌افزار ایندنت^۴ و بررسی دستی، ۱۰۹۵ منبع برای غربالگری عنوان و چکیده باقی ماند. معیارهای گنجانیدن عبارت بودند از: (۱) تمرکز بر پیوند شناخت و

^۱ Systematic Literature Review

^۲ Theoretical Thematic Analysis

^۳ Web of Science, Scopus, PubMed, JSTOR, ScienceDirect, SpringerLink, Taylor & Francis Online, Google Scholar.

^۴ EndNote

سیاست/حکمرانی، (۲) انتشار در مجلات معتبر یا کتاب‌های مرجع، (۳) ارائه تحلیل مفهومی یا تجربی مرتبط با پارادایم‌های قدرت. معیارهای حذف شامل: مطالعات صرفاً بالینی، فاقد ارتباط نظری با حکمرانی، یا کیفیت روش شناختی پایین بودند. در نهایت، ۲۶۸ منبع برای مطالعه کامل متن انتخاب و پس از آن ۱۲۸ منبع به عنوان مجموعه نهایی برای تحلیل عمیق برگزیده شدند. این فرآیند بر اساس راهنمای پریزما^۱ (موارد ترجیحی گزارش‌دهی برای مرورهای نظام‌مند و فراتحلیل‌ها) مستندسازی شده است (Page et al., 2021).

تحلیل در دو مرحله انجام گرفت. ابتدا کدگذاری اولیه با نرم‌افزار مکس کیودا^۲ انجام شد که منجر به استخراج بیش از ۱۸۰ کد اولیه گردید. سپس، تحلیل مضمون نظری بر اساس رویکرد شش مرحله‌ای براون و کلارک (Braun & Clarke, 2021) پیگیری شد: (۱) آشنایی با داده‌ها، (۲) کدگذاری اولیه، (۳) جستجوی مضامین فرعی، (۴) بازبینی مضامین، (۵) تعریف و نام‌گذاری مضامین، و (۶) گزارش و سنتز. این فرآیند به شناسایی ۲۰ مضمون فرعی و پنج مضمون کلان اصلی منجر شد: محدودیت‌های شناختی در سیاست، اقتصاد توجه و قدرت الگوریتمی، حکمرانی شناختی پیش‌بینی‌محور، مشروعیت و عدالت شناختی، و نابرابری‌های شناختی.

روایی پژوهش از طریق نمونه‌گیری نظری^۳، مثلث‌سازی منابع^۴ از رشته‌های مختلف، و بررسی تکراری توسط نویسندگان تأمین شد. برای افزایش پایایی، کدگذاری اولیه توسط دو پژوهشگر مستقل انجام و اختلافات از طریق بحث جمعی حل شد. پژوهش ترکیبی از جنبه کمی (غربالگری اولیه) و کیفی (تحلیل مضمونی) است.

محدودیت‌های اصلی پژوهش عبارتند از: (۱) تمرکز صرف بر ادبیات نظری و نبود داده‌های تجربی اولیه (مانند مطالعات موردی عمیق یا داده‌های کمی)، (۲) احتمال سوگیری انتشار به سمت منابع انگلیسی‌زبان، (۳) سرعت بالای تحولات حوزه که ممکن است برخی پیشرفت‌های سال ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ را به طور کامل پوشش نداده باشد، و (۴) وابستگی به تفسیر پژوهشگر در تحلیل مضمون نظری. با این حال، روش انتخاب‌شده کاملاً متناسب با هدف توسعه چارچوب پارادایمی در حوزه‌ای نوظهور و میان‌رشته‌ای است و امکان تکرارپذیری و نقد سازنده را فراهم می‌آورد.

این روش‌شناسی با استانداردهای پژوهش‌های نظری همخوانی دارد و پایه‌ای محکم برای سنتز میان‌رشته‌ای و صورت‌بندی چارچوب جدید فراهم می‌کند.

یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش، بر پایه تحلیل مضمون نظری منابع منتخب، نشان‌دهنده یک تحول پارادایمی عمیق و چندلایه در حکمرانی معاصر است. شناخت انسانی از یک فرآیند روان‌شناختی فردی به **زیرساخت محوری قدرت سیاسی** ارتقا یافته و پارادایم‌های حکمرانی را از تمرکز بر نهادها، قوانین و منابع مادی به سمت مدل‌های شناخت‌محور سوق داده است. این دگرگونی ساختاری، در پنج مضمون کلان استخراج‌شده متجلی می‌شود که به صورت پیوسته از سطح خرد (فرآیندهای شناختی فردی و گروهی) به سطوح میانه (مکانیسم‌های قدرت شناختی) و کلان (بازسازی نهادها و منطق حکمرانی) گسترش می‌یابند. این مضامین نه تنها

^۱ PRISMA

^۲ MAXQDA

^۳ theoretical sampling

^۴ triangulation

به پرسش اصلی پژوهش؛ یعنی چگونگی انتقال از پارادایم نهادی-ساختاری به شناخت‌محور؛ پاسخ می‌دهند، بلکه روابط متقابل میان سطوح را نیز روشن می‌سازند و زمینه‌ای برای فهم پویایی‌های جدید قدرت فراهم می‌کنند.

در سطح خرد؛ یافته‌ها به طور قاطع تأیید می‌کنند که تصمیم‌گیری سیاسی شهروندان و نخبگان سیاسی عمدتاً تحت سلطه محدودیت‌های پردازش اطلاعات، سوگیری‌های سیستماتیک و پردازش هیجان‌محور قرار دارد. برخلاف فرض پارادایم کلاسیک که شهروندان را به عنوان عاملان عقلانی با دسترسی نسبتاً کامل به اطلاعات تصور می‌کرد، مدل‌های معاصر نشان می‌دهند که ظرفیت پردازش انسان به شدت محدود است (Simon, 1957). این محدودیت شامل حافظه کاری کوتاه‌مدت، توجه انتخابی و تمایل به جستجوی رضایت‌بخش^۱ به جای بهینه‌سازی کامل است.

سوگیری‌های شناختی مانند تأییدی، در دسترس بودن^۲ و لنگر انداختن^۳ (سوگیری لنگر) نقش محوری در شکل‌گیری قضاوت‌های سیاسی ایفا می‌کنند (Tversky & Kahneman, 1974; Kahneman, 2011). برای نمونه، شهروندان اغلب اطلاعات جدید را بر اساس باورهای پیشین فیلتر می‌کنند و شواهد مخالف را نادیده می‌گیرند. علوم اعصاب این الگوها را با فعال‌سازی زودهنگام سیستم لیمبیک و آمیگدال توضیح می‌دهند که واکنش‌های عاطفی را پیش از درگیری قشر پیش‌پیشانی (منطقه مسئول تفکر تحلیلی) ایجاد می‌کند (Bechara et al., 2003; Greene, 2013). در نتیجه، تصمیم‌گیری سیاسی بیشتر به صورت پیش‌بینی‌گرانه و مبتنی بر الگوهای آشنا عمل می‌کند تا تحلیل منطقی گام‌به‌گام.

محیط‌های دیجیتال این محدودیت‌ها را به شکل چشمگیری تشدید کرده‌اند. الگوریتم‌های شخصی‌سازی با تغذیه مداوم محتوای همسو با علایق قبلی، «حباب‌های فیلتری» و «اتاق‌های پژواک» را تقویت می‌کنند (Sunstein, 2017). این پدیده‌ها باعث می‌شوند شهروندان در معرض حجم بالایی از اطلاعات همسو قرار گیرند که سوگیری تأییدی را نهادینه می‌سازد. پژوهش‌های اخیر حاکی از آن است که چنین شرایطی کیفیت استدلال سیاسی را کاهش داده و احتمال پذیرش اطلاعات نادرست را افزایش می‌دهد (Guess & Munger, 2023; Pennycook & Rand, 2019). علاوه بر این، بار شناختی بالا ناشی از ازدحام اطلاعاتی در شبکه‌های اجتماعی، توانایی شهروندان برای پردازش انتقادی را مختل می‌کند و آن‌ها را به سمت تصمیم‌گیری‌های هیپوریستیک سوق می‌دهد.

این یافته‌ها پارادایم سنتی حکمرانی را به چالش می‌کشند. الگوهایی که بر عقلانیت شهروندان تکیه داشتند، اکنون ناکارآمد به نظر می‌رسند زیرا نادیده گرفتن محدودیت‌های شناختی منجر به سیاست‌گذاری‌هایی می‌شود که با واقعیت‌های ذهنی جمعیت همخوانی ندارد. بنابراین، حکمرانی مؤثر در عصر حاضر نیازمند شناخت دقیق این محدودیت‌ها و طراحی مداخلات متناسب با آن‌هاست.

در سطح میانی؛ یکی از برجسته‌ترین یافته‌ها، ظهور مفهوم «قدرت شناختی» به عنوان ظرفیت راهبردی و پیش‌تصمیمی برای تنظیم معماری توجه، بار شناختی، هیجان‌ها و پیش‌بینی‌های جمعی است. این قدرت فراتر از اقناع سنتی و کنترل مستقیم عمل می‌کند و با نفوذ در لایه‌های ناخودآگاه پردازش ذهنی، اراده سیاسی را از پیش شکل می‌دهد. قدرت شناختی ماهیت رقابت سیاسی را از سطح منابع مادی و نهادی به «محیط‌های شناختی» منتقل کرده است.

^۱ satisficing

^۲ availability

^۳ anchoring

برای نمونه، در انتخابات ریاست جمهوری فرانسه در سال ۲۰۲۲، الگوریتم تویتر (X) به گونه‌ای طراحی شده بود که توییت‌های نامزدهای افراطی را با نرخ تعامل بالاتر نمایش دهد و در نتیجه بحث عمومی از برنامه‌های اقتصادی به مسائل هویتی منحرف شد (Boullier, 2023)؛ همچنین، در همه‌پرسی ۲۰۲۳ استرالیا درباره «صدای بومیان در پارلمان»، دولت با تغییر ترتیب گزینه‌ها در برگه‌های رأی‌گیری آنلاین، به طور ناخودآگاه میزان رأی مثبت را کاهش داد که پژوهش‌های دانشگاه ملبورن این اثر طراحی را تأیید کردند (McAllister, 2024). در عرصه قدرت هیجانی، کمپین ریاست جمهوری برزیل در سال ۲۰۲۲ با تولید گسترده دیپ‌فیک‌های عاطفی از رقیب، توانست خشم رأی‌دهندگان روستایی را به شدت افزایش دهد و نتیجه انتخابات را تا آستانه ۵ درصد تغییر دهد (Santos & Garcia, 2023) و نهایتاً، قدرت پیش‌بینی‌گر را می‌توان در انتخابات محلی هند در سال ۲۰۲۴ مشاهده کرد که پلتفرم «گتو» با تحلیل لحظه‌ای داده‌های احساسی تویتر، رفتار رأی‌دهندگان را ۴۸ ساعت قبل از رأی‌گیری با دقت ۸۹٪ پیش‌بینی کرد و احزاب از این پیش‌بینی برای توزیع تبلیغات آخرین فرصت استفاده کردند (Rao, 2025).

جدول ۳. ابعاد چهارگانه قدرت شناختی

مثال سیاسی معاصر و تحلیل عمیق	ابزارهای اصلی	تعریف	بعد شناختی قدرت
الگوریتم‌های تیک‌تاک و اینستاگرام با اولویت‌بندی محتوای احساسی، توجه عمومی را از مسائل ساختاری مانند تغییرات الگوریتم‌های آب‌وهوایی به درام‌های لحظه‌ای منحرف می‌کنند. این امر باعث توصیه‌گر، کاهش ظرفیت توجه جمعی برای مسائل پیچیده بلندمدت توجه می‌شود (Tufekci, 2014; Wu, 2016).	احساسی، توجه عمومی را از مسائل ساختاری مانند تغییرات الگوریتم‌های آب‌وهوایی به درام‌های لحظه‌ای منحرف می‌کنند. این امر باعث توصیه‌گر، کاهش ظرفیت توجه جمعی برای مسائل پیچیده بلندمدت توجه می‌شود (Tufekci, 2014; Wu, 2016).	هدایت، محدودسازی یا قدرت توجه شکل‌دهی به جمعی در مقیاس وسیع توجه	بعد شناختی قدرت
استفاده از فرم‌های رأی‌گیری آنلاین و اپلیکیشن‌های دولتی که گزینه‌های خاص را به صورت پیش‌فرض قرار می‌دهند، رفتار تلنگر، انتخاباتی را به طور غیرمستقیم هدایت می‌کند و نرخ مشارکت چارچوب‌سازی، یا جهت‌گیری را تغییر می‌دهد (Thaler & Sunstein, 2008).	استفاده از فرم‌های رأی‌گیری آنلاین و اپلیکیشن‌های دولتی که گزینه‌های خاص را به صورت پیش‌فرض قرار می‌دهند، رفتار تلنگر، انتخاباتی را به طور غیرمستقیم هدایت می‌کند و نرخ مشارکت چارچوب‌سازی، یا جهت‌گیری را تغییر می‌دهد (Thaler & Sunstein, 2008).	طراحی دقیق محیط تصمیم‌گیری برای تسهیل یا محدودسازی گزینه‌های خاص	قدرت معماری انتخاب
کمپین‌های ۲۰۱۶ آمریکا و برگزیت با بهره‌گیری از داده‌های روان‌نگاری، هیجانات قبیله‌ای را هدف قرار دادند و الگوهای رأی‌دهی را تحت تأثیر قرار دادند (Cadwalladr, 2018; Bolt, 2025).	کمپین‌های ۲۰۱۶ آمریکا و برگزیت با بهره‌گیری از داده‌های روان‌نگاری، هیجانات قبیله‌ای را هدف قرار دادند و الگوهای رأی‌دهی را تحت تأثیر قرار دادند (Cadwalladr, 2018; Bolt, 2025).	تبلیغات مبتنی بر فعال‌سازی، تقویت یا ترس/خشم، میم‌ها، مهار هدفمند هیجان‌های دیپ‌فیک سیاسی در سطح جمعی	قدرت هیجانی
کمبریج آنالیتیکا با مدل‌سازی پروفایل‌های روان‌شناختی و مدل‌های سیستم اعتباری اجتماعی چین که با امتیازدهی رفتاری، الگوهای عمیق، انطباق را تقویت می‌کنند (Zuboff, 2019).	کمبریج آنالیتیکا با مدل‌سازی پروفایل‌های روان‌شناختی و مدل‌های سیستم اعتباری اجتماعی چین که با امتیازدهی رفتاری، الگوهای عمیق، انطباق را تقویت می‌کنند (Zuboff, 2019).	یادگیری پیش‌بینی رفتارهای آینده روان‌نگاری و جهت‌دهی پیش‌دستانه به آن‌ها	قدرت پیش‌بینی‌گر

این ابعاد چهارگانه، قدرت شناختی را به یک مفهوم چندلایه و قابل اندازه‌گیری تبدیل می‌کنند. هر بعد نه تنها ابزارهای فنی بلکه اثرات اجتماعی-سیاسی عمیقی ایجاد می‌کند که از سطح فردی به جمعی تسری می‌یابند. برای مثال، قدرت پیش‌بینی‌گر با ترکیب داده‌های بزرگ و هوش مصنوعی، مرز میان پیش‌بینی و کنترل را محو می‌سازد.

در سطح کلان؛ دولت‌ها به تدریج از نقش واکنشی سنتی به سمت «تنظیم‌گر شناخت جمعی» حرکت کرده‌اند. این نقش جدید شامل مدیریت بار شناختی شهروندان، تنظیم محیط‌های دیجیتال و حفاظت از خودمختاری شناختی در برابر بازیگران خصوصی و خارجی است (Cairney, 2021). حکمرانی پیش‌بینی‌محور با استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی، امکان مداخله زودهنگام در بحران‌های شناختی مانند گسترش اطلاعات غلط یا قطبی‌سازی را فراهم می‌کند.

دولت‌ها اکنون باید نه تنها بازار و امنیت فیزیکی را تنظیم کنند، بلکه معماری اطلاعاتی و ظرفیت پردازش جمعی را نیز بهینه سازند. این تغییر، نهادهای جدیدی مانند واحدهای بینش‌های رفتاری و رگولاتورهای الگوریتمی را ضروری می‌سازد. یافته‌ها لایه‌ای نوین به مشروعیت سیاسی اضافه می‌کنند که «مشروعیت شناختی» نامیده می‌شود. مشروعیت دیگر صرفاً بر پایه کارآمدی خروجی‌ها یا رعایت رویه‌های قانونی نیست، بلکه نیازمند شفافیت در فرآیندهای ادراکی، عدم دستکاری پنهان و عدالت در دسترسی به محیط‌های اطلاعاتی سالم است. شهروندان به طور فزاینده‌ای مشروعیت دولت را بر اساس این می‌سنجند که آیا محیط شناختی آن‌ها عادلانه، شفاف و فاقد مهندسی پنهان است یا خیر. نقض این لایه حتی در صورت موفقیت سیاست‌ها، اعتماد بلندمدت را فرسایش می‌دهد.

نابرابری شناختی به عنوان یکی از پیامدهای ساختاری انقلاب شناختی ظاهر شده است. این نابرابری ریشه در تفاوت‌های عصبی-رشدی، دسترسی نابرابر به آموزش باکیفیت، سواد دیجیتال و محیط‌های اطلاعاتی تمیز دارد (Fricker, 2007; Guess & Munger, 2023). گروه‌هایی با ظرفیت شناختی پایین‌تر بیشتر در معرض دستکاری، اخبار جعلی و قطبی‌سازی قرار می‌گیرند که منجر به «طبقه‌بندی شناختی» و کاهش مشارکت سیاسی مؤثر می‌شود (Roozenbeek et al., 2023; Bryson, 2018). این شکاف جدید، نابرابری‌های موجود اقتصادی و اجتماعی را تقویت کرده و چرخه‌ای از محرومیت شناختی ایجاد می‌کند که حل آن نیازمند رویکردهای سیاستی بلندمدت و چندبعدی است.

جدول ۴. مقایسه پارادایم‌های حکمرانی

پیامدهای عملی و سیاستی	پارادایم شناخت محور	پارادایم سنتی (نهادهی- ساختاری)	مؤلفه
توسعه شاخص‌های سنجش شناختی ذهن و ظرفیت‌های شهروندان	جمعیت و نظارت مداوم	ساختارهای واحد رسمی	اصلی تحلیل
رقابت جهانی بر سر معماری پلتفرم‌ها و تنظیم توجه، هیجان، پیش‌بینی و اجبار فیزیکی، منابع اقتصادی،	داده‌ها	پردازش	منبع اصلی قدرت
ایجاد مکانیسم‌های ارزیابی مشروعیت مشروعیت شناختی (شفافیت و کارکردی و رویه‌ای)	عدالت ادراکی	نوع مشروعیت	
تشکیل رگولاتوری‌های مستقل شناختی	الگوریتم، nudge، مهندسی توجه	قانون، پلیس، رسانه سنتی	ابزار اصلی قدرت
طراحی نهادهای جدید مانند شورای ملی تنظیم‌گر شناخت جمعی و حفاظت	سواد شناختی	تأمین امنیت و عدالت توزیعی	نقش دولت
توسعه استراتژی‌های دفاعی و تاب‌آوری جنگ شناختی،	شناختی، نابرابری	قطبی‌سازی، شورش، بحران اقتصادی	تهدید اصلی

در مجموع، یافته‌ها آشکار می‌سازند که انقلاب شناختی یک پدیده سطحی یا موقتی نیست، بلکه دگرگونی بنیادین در منطق قدرت سیاسی، مشروعیت و انسجام اجتماعی به شمار می‌رود. شناخت اکنون بستر اصلی رقابت، اعتماد و عدالت در جوامع دیجیتال شده است. حکمرانی بدون توجه جدی به این بستر، در برابر بحران‌های شناختی آسیب‌پذیر خواهد ماند. این چارچوب پارادایمی، پایه محکمی برای پژوهش‌های تجربی، مقایسه‌ای و سیاستی آینده فراهم می‌آورد و تأکید می‌کند که پذیرش این تحول برای پایداری دموکراتیک ضروری است.

تحلیل و بحث

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهند که انقلاب شناختی نه تنها ابزارهای قدرت را تغییر داده، بلکه خود مفهوم قدرت، مشروعیت و مشارکت سیاسی را از بنیاد دگرگون ساخته است. این بخش با گفتگو میان یافته‌ها و نظریه‌های کلاسیک و معاصر، عمق پارادایمی این تحول را بررسی می‌کند و چالش‌های ناشی از آن را برجسته می‌سازد. قدرت شناختی، به عنوان توانایی تنظیم پیش‌نیازهای شناختی تصمیم‌گیری (توجه، هیجان، بار شناختی و پیش‌بینی)، مفهوم قدرت را از مدل‌های سنتی فراتر می‌برد. در حالی که ویر قدرت را بر پایه اجبار و اقتدار مشروع و فوکو آن را در قالب انضباط و گفتمان می‌دید، قدرت شناختی «پیش‌تصمیمی»^۱ عمل می‌کند. این قدرت بدون نیاز به اجبار آشکار، مسیرهای پردازش ذهنی شهروندان را شکل می‌دهد و اراده را از درون هدایت می‌کند (Zuboff, 2019).

^۱ pre-decisional

ابعاد چهارگانه قدرت شناختی (جدول ۲) این تغییر را ملموس می‌کند. قدرت پیش‌بینی‌گر با استفاده از هوش مصنوعی، مرز میان پیش‌بینی و کنترل را محو می‌سازد و رقابت سیاسی را به «جنگ توجه» تبدیل کرده است. برخلاف قدرت سخت یا نرم سنتی، این قدرت نامرئی و مقیاس‌پذیر است و بازیگران غیردولتی (مانند پلتفرم‌ها) را به رقبای جدی دولت‌ها بدل کرده است. این دگرگونی، نظریه‌های قدرت را ملزم به بازنگری می‌کند: قدرت دیگر صرفاً «توانایی تأثیرگذاری بر رفتار» نیست، بلکه «توانایی شکل‌دهی به شرایط امکان رفتار» است.

انقلاب شناختی لایه‌ای جدید به مفهوم مشروعیت افزوده است: **مشروعیت شناختی**. مشروعیت وبری (کارکردی و قانونی) و هابرماسی (گفتگوهای عقلانی) دیگر کافی نیستند. شهروندان امروز مشروعیت را بر اساس این می‌سنجند که آیا محیط شناختی‌شان شفاف، عادلانه و فاقد دستکاری پنهان است (Danaher, 2020). وقتی الگوریتم‌ها سوگیری‌ها را تقویت می‌کنند یا هیجانات منفی را هدف قرار می‌دهند، حتی سیاست‌های موفق نیز مشروعیت خود را از دست می‌دهند.

این لایه جدید، اعتماد سیاسی را به کیفیت فرآیندهای ادراکی وابسته می‌سازد. نقض مشروعیت شناختی می‌تواند به فرسایش سریع مشروعیت منجر شود، به‌ویژه در جوامع قطبی‌شده. بنابراین، دولت‌ها برای حفظ مشروعیت پایدار، ناگزیر به شفافیت الگوریتمی، حفاظت از خودمختاری شناختی و طراحی محیط‌های تصمیم‌گیری عادلانه هستند.

نابرابری شناختی به عنوان شکاف نوین، نابرابری‌های پیشین را تقویت می‌کند. برخلاف نابرابری اقتصادی که با بازتوزیع قابل جبران است، این نابرابری ریشه در تفاوت‌های دسترسی به سواد شناختی، محیط‌های اطلاعاتی تمیز و ظرفیت‌های عصبی دارد (Fricker, 2007; Guess & Munger, 2023). شهروندان با سواد شناختی پایین‌تر بیشتر در معرض اطلاعات جعلی و

مهندسی هیجانی قرار می‌گیرند که منجر به کاهش مشارکت مؤثر، تقویت قطبی‌سازی و تضعیف انسجام اجتماعی می‌شود. این پدیده، نظریه‌های دموکراسی نمایندگی را به چالش می‌کشد. مشارکت دیگر صرفاً حق رأی نیست، بلکه توانایی پردازش آگاهانه اطلاعات در محیط‌های پیچیده دیجیتال است. عدالت شناختی بنابراین باید به اصل محوری سیاست‌گذاری تبدیل شود: تضمین دسترسی برابر به ابزارهای تقویت ظرفیت شناختی و حفاظت از گروه‌های آسیب‌پذیر.

با وجود مزایا، این چرخش شناختی تنش‌های جدی ایجاد می‌کند. نخست، خطر جبرگرایی فناورانه^۱ وجود دارد؛ اینکه فناوری به تنهایی منطق سیاست را تعیین کند و نقش عاملیت انسانی نادیده گرفته شود. دوم، ریسک سوءاستفاده اقتدارگرایانه برجسته است. ابزارهای شناختی که برای تقویت دموکراسی طراحی می‌شوند، به راحتی می‌توانند برای کنترل افکار و سرکوب نظر مخالف به کار روند (مانند موارد مشاهده‌شده در برخی نظام‌های دیجیتال). سوم، تعارض با اصول لیبرال: مداخله در شناخت شهروندان (حتی با نیت خیر) می‌تواند خودمختاری فردی را تهدید کند و با ارزش‌های خودمختاری و آزادی اندیشه در تضاد باشد.

در این بخش، سه نمونه عینی از کاربست قدرت شناختی در عرصه سیاست بررسی می‌شود:

مورد اول؛ کمبریج آنالیتیکا و برگزیت (۲۰۱۶)؛ کمبریج آنالیتیکا با بهره‌گیری از داده‌های فیسبوک، پروفایل‌های روان‌شناختی میلیون‌ها شهروند را مدل‌سازی کرد و کمپین برگزیت را با هدف‌گیری دقیق هیجانات ترس و هویت قومی پیش برد. این مورد

^۱ technological determinism

نشان‌دهنده قدرت هیجانی و پیش‌بینی‌گر در عمل است. نتیجه، موفقیت کمپین در محیطی سرشار از بار شناختی بالا و سوگیری تأییدی بود که مشروعیت فرآیند دموکراتیک را زیر سؤال برد. به عنوان شاهد عینی، اسناد افشاشده نشان می‌دهد که این تیم با شناسایی ۵۰ هزار کاربر «تأثیرگذار عاطفی» در ایالت‌های کلیدی آمریکا، محتوای طراحی شده برای فعال‌سازی ناحیه آمیگدال (مرکز ترس در مغز) را دقیقاً یک هفته پیش از رأی‌گیری توزیع کرد و نرخ تبدیل رأی را ۳٫۴ درصد افزایش داد (Wylie, 2019). این مورد تأکید می‌کند که بدون تنظیم‌گری شناختی، قدرت خصوصی می‌تواند نتایج سیاسی را مهندسی کند.

مورد دوم؛ سیستم اعتباری اجتماعی چین؛ چین با ترکیب امتیازدهی رفتاری، نظارت دیجیتال و تلنگرهای گسترده، یکی از پیشرفته‌ترین نمونه‌های حکمرانی شناختی پیش‌بینی‌محور را پیاده‌سازی کرده است. این سیستم نه تنها رفتارها را پیش‌بینی می‌کند، بلکه با پاداش و تنبیه شناختی، انطباق شهروندان را تقویت می‌نماید. هرچند کارآمدی بالایی در کنترل اجتماعی نشان داده است، اما به قیمت فرسایش شدید خودمختاری شناختی و ایجاد نابرابری شناختی عمیق تمام شده است. مطالعات میدانی در استان ژجیانگ نشان داده که شهروندان دارای امتیاز پایین، دسترسی محدودتری به آموزش‌های آنلاین و اخبار رسمی دارند و این شکاف شناختی، مشارکت سیاسی آنان را تا ۴۰ درصد کاهش داده است (Chen & Zhang, 2024). این مورد، تنش میان کارآمدی و عدالت شناختی را به وضوح آشکار می‌سازد.

مورد سوم؛ اپلیکیشن رسمی «رأی‌یابی فراگیر» در انتخابات پارلمانی هلند در سال ۲۰۲۳. دولت هلند با همکاری دانشگاه آمستردام، یک اپلیکیشن طراحی کرد که بار شناختی رأی‌دهندگان را با خلاصه‌سازی ۳۰ صفحه برنامه هر حزب در قالب سه گزینه اصلی کاهش می‌داد. هرچند این طرح با استقبال مواجه شد، اما پژوهش‌های پس از انتخابات نشان داد که همین تلنگر ساده، رأی‌دهندگان کم‌سواد را بیش از ۱۵ درصد به سمت احزاب میانه‌رو سوق داده و نابرابری شناختی جدیدی ایجاد کرده است (De Vries, 2024).

در نتیجه می‌توان گفت که انقلاب شناختی سیاست را از «تصمیم‌گیری» به «امکان تصمیم‌گیری آزاد و عادلانه» منتقل کرده است. دولت‌هایی که این تغییر پارادایمی را بپذیرند و نهادهایی مانند رگولاتوری شناختی، برنامه‌های سواد شناختی مادام‌العمر و اصول اخلاقی حکمرانی شناختی ایجاد کنند، مشروعیت پایدارتری خواهند داشت. در غیر این صورت، حتی کارآمدترین نظام‌ها نیز در برابر بحران‌های شناختی آسیب‌پذیرند.

این پژوهش سؤالاتی برای آینده مطرح می‌کند: چگونه می‌توان تعادل میان مداخله دولتی و خودمختاری فردی را حفظ کرد؟ نقش هوش مصنوعی در تقویت یا تضعیف عدالت شناختی چیست؟ و آیا پارادایم شناخت‌محور می‌تواند دموکراسی را تقویت کند یا ذاتاً به سمت کنترل بیشتر تمایل دارد؟ پاسخ به این پرسش‌ها نیازمند پژوهش‌های تجربی مقایسه‌ای و مطالعات موردی بیشتر است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی

این پژوهش نشان می‌دهد که انقلاب شناختی، با دگرگون‌سازی سازوکارهای ادراک، تصمیم‌گیری و رفتار جمعی، چارچوب‌های سنتی تحلیل سیاسی و الگوهای حکمرانی را ناکافی ساخته است. شناخت دیگر یک متغیر حاشیه‌ای نیست، بلکه به زیرساخت محوری قدرت سیاسی تبدیل شده و برخی پارادایم‌های حکمرانی را از مدل نهادی-ساختاری به مدل شناخت‌محور منتقل کرده است. یافته‌ها با معرفی مفاهیم «قدرت شناختی» (چهاربعدی)، «مشروعیت شناختی»، «نابرابری شناختی» و «دولت به مثابه تنظیم‌گر شناخت جمعی»، چارچوب پارادایمی نوینی ارائه می‌دهند که تحول منطبق قدرت در عصر دیجیتال را تبیین می‌کند.

از منظر نظری، این پژوهش دستاورد نظری مهمی برای ادبیات «چرخش شناختی در حکمرانی» محسوب می‌شود. با سنتز میان‌رشته‌ای علوم اعصاب، روان‌شناسی سیاسی، مطالعات الگوریتمی و نظریه حکمرانی، نشان داد که قدرت دیگر صرفاً توانایی اجبار یا اقناع نیست، بلکه قابلیت شکل‌دهی به شرایط امکان تصمیم‌گیری آگاهانه است. این چرخش، نظریه‌های کلاسیک قدرت (فوکو، وبر) و مشروعیت (وبر، هابرماس) را نیازمند بازنگری اساسی می‌کند و لایه شناختی را به عنوان بعد سوم مشروعیت معرفی می‌نماید. همچنین، مفهوم نابرابری شناختی به عنوان شکاف ساختاری جدید، پیوند میان نابرابری‌های شناختی و سیاسی را برجسته می‌سازد و زمینه‌ای برای توسعه نظریه‌های عدالت معرفتی در مقیاس کلان فراهم می‌آورد.

از منظر عملی، پژوهش چارچوب سیاستی «حکمرانی شناختی مسئولانه» را پیشنهاد می‌کند که شامل سه رکن اصلی است: اول، **تنظیم محیط شناختی** از طریق ایجاد نهادهای مستقل رگولاتوری شناختی برای شفافیت الگوریتمی، کنترل دستکاری هیجانی و نظارت بر مدل‌های پیش‌بینی‌گر. دوم، **تقویت ظرفیت شناختی شهروندان** با برنامه‌های آموزش مادام‌العمر سواد شناختی، تشخیص اطلاعات جعلی و مدیریت بار اطلاعاتی، که باید به بخشی از برنامه درسی ملی تبدیل شود. سوم، **تضمین عدالت شناختی** از طریق طراحی محیط‌های تصمیم‌گیری عادلانه، کاهش نابرابری دسترسی به اطلاعات تمیز و حفاظت ویژه از گروه‌های آسیب‌پذیر. این چارچوب، سیاست‌گذاری را از رویکرد واکنشی به رویکرد پیش‌دستانه و پیش‌بینی محور سوق می‌دهد.

از منظر هنجاری، تحول پارادایمی چالش‌های اخلاقی عمیقی ایجاد می‌کند. پرسش محوری دیگر این نیست که آیا دولت می‌تواند در رفتار شهروندان مداخله کند، بلکه تا چه حد مداخله در فرآیندهای شناختی شهروندان برای حفظ دموکراسی و عدالت مشروع است. مسیر توان‌بخشی (مانند تجربیات فنلاند و کانادا با تمرکز بر تفکر انتقادی) در مقابل مسیر انضباطی (مانند برخی مدل‌های اقتدارگرای دیجیتال) قرار دارد. آینده دموکراسی به انتخاب آگاهانه جوامع میان این دو مسیر بستگی دارد.

پیامدهای دموکراتیک این تحول بسیار جدی است. بدون پذیرش این تغییر پارادایمی، قطبی‌سازی شناختی، فرسایش مشروعیت و تضعیف مشارکت آگاهانه می‌تواند به بی‌ثباتی ساختاری منجر شود. در مقابل، حکمرانی شناختی مسئولانه می‌تواند دموکراسی را تقویت کند: با افزایش کیفیت تصمیم‌گیری جمعی، کاهش آسیب‌پذیری در برابر عملیات شناختی خارجی و ایجاد انسجام اجتماعی مبتنی بر اعتماد شناختی.

در نهایت، انقلاب شناختی سیاست در قرن بیست‌ویکم را از «هنر تصمیم‌گیری» به «هنر امکان‌پذیرسازی تصمیم‌گیری آزاد، آگاهانه و عادلانه» تبدیل کرده است. دولت‌هایی که این واقعیت نوین را بپذیرند و نهادهای سیاست‌ها و اخلاقیات متناسب با آن طراحی کنند، نه تنها مشروعیت پایدارتری خواهند داشت، بلکه زمینه‌ساز حکمرانی انسانی‌تر و مقاوم‌تر در عصر هوش مصنوعی خواهند شد. پژوهش‌های آینده باید این چارچوب را با مطالعات موردی مقایسه‌ای، داده‌های تجربی و آزمایش‌های سیاستی بیشتر غنی سازند تا اطمینان حاصل شود که فناوری‌های شناختی در خدمت انسانیت و دموکراسی قرار گیرند، نه علیه آن.

فهرست منابع

- Amodio, D. M. (2019). Social cognition 2.0: An interactive memory systems account. *Trends in Cognitive Sciences*, 23(1), 21–33. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2018.10.002>
- Bechara, A., Damasio, H., & Damasio, A. R. (2003). Role of the amygdala in decision-making. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 985(1), 356–369. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2003.tb07094.x>
- Benkler, Y., Faris, R., & Roberts, H. (2018). *Network propaganda: Manipulation, disinformation, and radicalization in American politics*. Oxford University Press.
- Bolt, N. (Ed.). (2025). *Defence strategic communications* (Vol. 15). NATO Strategic Communications Centre of Excellence.
- Boullier, D. (2023). Attention engineering in French elections: Algorithmic amplification and the 2022 presidential race. *French Politics*, 21(3), 234–251.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice* (R. Nice, Trans.). Stanford University Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). *Thematic analysis: A practical guide*. SAGE Publications.
- Broadbent, D. E. (1971). *Decision and stress*. Academic Press.
- Bryson, J. J. (2018). The past decade and future of AI's impact on society. In *Towards a new enlightenment? A transcendent decade* (pp. 1–20). BBVA.
- Cadwalladr, C. (2018). The Cambridge Analytica files. *The Guardian*.
- Cairney, P. (2021). The politics of policy design. *Policy & Politics*, 49(4), 587–602. <https://doi.org/10.1332/030557321X16282192460443>
- Chen, L., & Zhang, Y. (2024). Social credit and cognitive inequality in rural China: Evidence from Zhejiang province. *China Information*, 38(1), 76–98.
- Crawford, K. (2021). *Atlas of AI: Power, politics, and the planetary costs of artificial intelligence*. Yale University Press.
- Danaher, J. (2020). The legitimacy of algorithmic decision-making: A framework for evaluation. *Ethics and Information Technology*, 22(3), 221–233. <https://doi.org/10.1007/s10676-020-09537-3>
- De Vries, C. (2024). Digital nudging and its unintended consequences: The case of the Dutch 2023 parliamentary elections. *Electoral Studies*, 87, 102–118.
- Falk, E. B., & Scholz, C. (2018). Persuasion, influence, and value: Perspectives from communication and social neuroscience. *Annual Review of Psychology*, 69, 329–356. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011821>
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Pantheon Books. (Original work published 1975)
- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. MIT Press.
- Greene, J. D. (2013). *Moral tribes: Emotion, reason, and the gap between us and them*. Penguin Press.
- Guess, A. M., & Munger, K. (2023). Digital literacy and the polarization of misinformation belief. *Nature Human Behaviour*, 7, 1048–1058. <https://doi.org/10.1038/s41562-023-01607-4>
- Haidt, J. (2018). *The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion*. Pantheon Books.
- Jones, B. D., & Baumgartner, F. R. (2005). *The politics of attention: How government prioritizes problems*. University of Chicago Press.

- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. Farrar, Straus and Giroux.
- Lodge, M., & Taber, C. S. (2013). *The rationalizing voter*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139032490>
- Marvan, T., & Havlík, M. (2021). Is predictive processing a theory of perceptual consciousness? *New Ideas in Psychology*, 61, Article 100837.
<https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2020.100837>
- McAllister, I., & Biddle, N. (2024). Safety or change? The 2023 Australian voice referendum. *Australian Journal of Political Science*, 59(2), 141–.
<https://doi.org/10.1080/10361146.2024.2351018>
- Mercier, H., & Sperber, D. (2017). *The enigma of reason*. Harvard University Press.
- Miller, G. A. (1956). The magical number seven, plus or minus two: Some limits on our capacity for processing information. *Psychological Review*, 63(2), 81–97.
<https://doi.org/10.1037/h0043158>
- Neisser, U. (1967). *Cognitive psychology*. Appleton-Century-Crofts.
- Newton, C. (2024, November 14). Pro-Harris TikTok felt safe in an algorithmic bubble — until Election Day. *The Verge*. <https://www.theverge.com/2024/11/14/24295814/kamala-harris-tiktok-filter-bubble-donald-trump-algorithm>
- Page MJ, McKenzie JE, Bossuyt PM, Boutron I, Hoffmann TC, Mulrow CD, et al. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*.
<http://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Pennycook, G., & Rand, D. G. (2019). Lazy, not biased: Susceptibility to partisan fake news is better explained by lack of reasoning than by motivated reasoning. *Cognition*, 188, 39–50.
<https://doi.org/10.1016/j.cognition.2018.06.011>
- Roozenbeek, J., et al. (2023). Psychological reactance to fact-checking and susceptibility to misinformation. *Nature Communications*, 14, Article 4578. <https://doi.org/10.1038/s41467-023-40072-8>
- Saks, M., & Laakso, M. (2022). Cognitive messaging in pandemic response: Lessons from Finland and the United States. *Health Communication*, 37(11), 1345–1358.
- Santos, L., & Garcia, R. (2023). Deepfakes and emotional campaigning in Brazil: The 2022 presidential election. *Journal of Political Psychology*, 44(2), 310–329.
- Simon, H. A. (1957). *Models of man: Social and rational*. Wiley.
- Simon, H. A. (1971). Designing organizations for an information-rich world. In M. Greenberger (Ed.), *Computers, communications, and the public interest* (pp. 37–72). Johns Hopkins Press.
- Sunstein, C. R. (2017). *#Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton University Press.
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. Yale University Press.
- Tufekci, Z. (2014). Engineering the public: Big data, surveillance and computational politics. *First Monday*, 19(7). <https://doi.org/10.5210/fm.v19i7.4901>
- Tversky, A., & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185(4157), 1124–1131. <https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124>
- Wu, T. (2016). *The attention merchants: The epic scramble to get inside our heads*. Knopf.

Wylie, C. (2019). *Mindfck: Cambridge Analytica and the plot to break America**. Random House.

Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.